

TATIANA KOŁODYŃSKA

PROCESY FONETYCZNE W UKRAIŃSKICH GWARACH NADSAŃSKICH

Przedmiotem artykułu jest analiza zjawisk fonetycznych, występujących w ukraińskich gwarach nadszańskich. Pierwsza informacja o tym zespole gwar pojawiła się pod koniec XIX wieku. Niektóre formy wyrazowe z terenów występowania ukraińskich gwar nadszańskich pojawiły się w *Opisie fonetycznym języka ukraińskiego* (1932 r.). Przeprowadzona przez Jana Ziłyńskiego analiza fonetyczna obejmowała „wymowę warstw wykształconych” oraz „wymowę ludu” na obszarze ukraińskojęzycznym.

Problematyką ukraińskich gwar nadszańskich szerzej zajmowała się Maria Przepiórska w monografii *Надсянський говір* (1938 r.).

Praca Marii Przepiórskiej stanowi rodzaj dokumentacji z zakresu fonetyki, morfologii oraz składni ukraińskich gwar nadszańskich. Materiał został zebrany przez autorkę w okresie międzywojennym, gdy obszar występowania ukraińskich gwar nadszańskich stanowił zwarty (południowo-zachodni) kompleks terytorialny. Warunki, w jakich kształtowała się gwara, były sprzyjające. Liczbę nosicieli gwary ukraińskiej określał przeważający w stosunku do innych narodowości wysoki procent ludności ukraińskiej (na podstawie schematyzmów cerkiewnych), co stanowiło jeden z czynników rozwoju gwary. Wpłynęło to na rozwój cech językowych na skutek procesów wewnętrznych, zachodzących w gwarze. Ze względu na niewielki procent przedstawicieli innych narodowości przenikanie do gwary elementów innego systemu językowego było zjawiskiem marginalnym.

Sytuację wyznaniową badanego terenu, z wyszczególnieniem grup etniczno-wyznaniowych, określają schematyzmy cerkiewne. Masowe akcje przesiedleńcze, przeprowadzone w latach 1946-1947 na Ukrainę oraz Ziemię Odzyskane, spowo-

---

Dr TATIANA KOŁODYŃSKA – asystent Katedry Języków Słowiańskich w Instytucie Filologii Słowiańskiej KUL; adres do korespondencji: ul. Niecała 8/3, 20-080 Lublin; e-mail: kolodyns@kul.lublin.pl

dowały opuszczenie przez ludność autochtoniczną zajmowanych przez nią terenów oraz imigrację polskiej ludności osadniczej. Nieznaczna liczba ludności ukraińskojęzycznej powróciła do swych domostw w latach pięćdziesiątych.

Gwara ukraińska po II wojnie światowej zaczęła rozwijać się w nowych warunkach. Część nosicieli gwary nadszańskiej po wysiedleniu na Ukrainę znalazła się w otoczeniu innych gwar ukraińskich (częściowo nadszańskich i naddniestrzańskich). Pozostała ludność osiedliła się w północno-zachodnich rejonach Polski – w warunkach rozproszenia i bezpośredniego wpływu polskiego systemu językowego.

Badane przeze mnie gwary występują aktualnie na terenie województwa podkarpackiego (dawniej przemyskiego). Za podstawę analizy fonetycznej posłużył materiał gwarowy zebrany od ludności autochtonicznej (ukraińskojęzycznej), zamieszkującej tereny wsi Gaje, Nienowice, Chotyniec, Kalników. Informatorami byli przedstawiciele najstarszego, średniego oraz młodszego pokolenia, na co dzień posługujący się gwarą ukraińską.

Porównując aktualny stan gwary, reprezentowany przez najstarsze pokolenie mieszkańców badanych przeze mnie miejscowości (Gaje, Nienowice, Chotyniec, Kalników), z opisem gwary dokonany przez Marię Przepiórską, należy stwierdzić, że systemy językowe (fonetyczny, jak również morfologiczny, leksykalny i syntaktyczny) przedstawicieli najstarszego pokolenia zasadniczo nie uległy zmianie. Zmiany fonetyczne wykazuje język przedstawicieli średniego i młodszego pokolenia.

Warunki, w których obecnie rozwija się gwara ukraińska, to współwystępowanie w badanych miejscowościach systemów językowych polskiego i ukraińskiego. Swobodne i częste kontakty między przedstawicielami obu systemów językowych powodują zmiany w obu tych systemach.

Ukraińska gwara nadszańska, jak wiele innych gwar wschodniosłowiańskich na terenie Polski, należy do gwar peryferyjnych, oddzielonych od terenu ukraińskojęzycznego granicą państwa. W obecnej chwili może rozwijać się tylko w otoczeniu gwar polskich bądź języka ogólnopolskiego.

Badana ludność dobrze posługuje się zarówno gwarą ukraińską, jak i językiem polskim. Zjawisko to, określane mianem bilingwizmu językowego, występuje na terenach pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. Analiza fonetyczna przedstawicieli gwary ukraińskiej pozwoliła wyróżnić cechy archaiczne, następnie cechy wynikające z wewnętrznej ewolucji gwary oraz cechy powstałe na skutek wpływu polskiego systemu fonetycznego na gwarę ukraińską.

Typowe cechy ukraińskich gwar nadszańskich odzwierciedla język najstarszych przedstawicieli gwary. Cechy fonetyczne języka reprezentantów młodszego po-

kolenia, powstałe pod wpływem oddziaływania systemu języka polskiego, wskazują w chwili obecnej na kształtowanie się pewnych cech o charakterze systemowym. Odrębną grupę stanowią zapożyczenia, które przeniknęły do gwary za pośrednictwem języka polskiego. Są to najczęściej *nomina instrumenti*, przejęte z ukraińskimi cechami fonetycznymi.

Przenikanie elementów systemu językowego zachodniosłowiańskiego (polskiego) do wschodniosłowiańskiego (ukraińskiego) jest jednym z przykładów współczesnego rozwoju dokonującego się w obrębie gwary.

Zakres występowania niektórych zjawisk fonetycznych w obu systemach językowych jest różny. W wielu sytuacjach można wydzielić cechy wspólne dla obu systemów, uwarunkowane przez rozwój stanu prasłowiańskiego.

I. W zakresie fonetyki wyróżnić można w ukraińskich gwarach nadszańskich następujące cechy archaiczne:

1. Występowanie kontynuantów psł. **i* oraz **ɨ* (*ω*), np.: /bʲiti, /čyʲstyj, diʲtina, /diwnoj, jaʲzyk, /kryti, /moʲšiti, moʲš, /moʲti, puʲsoʲlʲati, puʲtyʲkati, /roʲba, /roʲti, syʲn, ty, /štygy, /šyʲfu, wduʲwiʲca, /zboʲtuk, /znati, /žyʲtu.

2. Występowanie samogłoski *ê* (przednia, środkowa, wąska, napięta) w miejsce psł. **e*, **b*, **b̆*, **br*, np.: d'ê, d'êń, /p'êrʲšyʲ, /p'êrʲyc, p'ês, /s'êrci, /s'êstra, stuʲfêc, šw'êc, /t'êbi, /t'êpʲu, /t'êra, uʲw'ês, wjʲn'êc, /wm'êrti, w'êrx, /w'êrščy, /z'êrni.

Według A. M. Zaleskiego samogłoska *ê* jest najbardziej zbliżona do artykulacji staroruskiego *e* [ZaW 44]. Występowanie *ê* w gwarach nadszańskich jest zjawiskiem powszechnym.

3. Występowanie labializowanego środkowo-tylnego wariantu |ɨ| – [ɨ] o strukturze dyftongicznej – pod akcentem oraz w pozycjach nieakcentowanych, np.: baʲbɔ, /bɔʲti, /brɔʲwa, xaʲtupɔ, huʲdinɔ, /kopɔ, kuʲbɔʲɔ, kuʲtɔ, kuʲɔʲsati, /mɔʲtu, smiʲtanɔ, syʲnɔ, /wɔʲprati, /wɔʲrizau, zaʲbɔʲti, /žɔʲbɔ.

4. Występowanie labialnego wariantu *ü* o strukturze dyftongicznej w formach 3. os. sg. part. praet., np.: nüʲs, pidʲnüʲs m'ê, pryʲvjüʲs, zaʲvjüʲs [N]. Oznacza to, że w odróżnieniu od ukraińskiego języka literackiego refleks psł. **e* jest jeszcze w stadium rozwoju (por. ukr.: *ніс, підніс, заніс, завіз*).

5. Występowanie samogłoski *ü* (wysoka, środkowa, obniżona w stosunku do *u*), na miejscu psł. **u*, **o*, **e*, (po spółgłoskach palatalnych *l'*, *i*), np.: faʲsol'ü, /l'übjü, /L'üpka, /l'ütüj, /moʲsl'ü, /mol'ü ši, /pl'üji, v_ni'díl'ü, /z'êml'ü.

6. Zachowanie różnicy artykulacyjnej między kontynuantami *i* < psł. **o*, np.: dim, hniʲ, nis, riu, sil', stiʲ (nie zmiękcza spółgłosek poprzedzających) oraz *î* < psł. **ě*: /šísti, /šijati, /vošín (zmiękcza spółgłoski poprzedzające).

7. Palatalność dawnych półmiękkich wargowych *p', *b', *m', *w' przed kontynuantami samogłosek przednich oraz jerami, np.: /b'êгыx, /m'êni, /p'êrшы, /t'êbi, /w'êsna.

8. Dwuwargowa – bilabialna wymowa w, np.: чыг'wonoi, ku'rowa, kwas'nohu, ruzma/wiêiu, /twohu, wijk, /wol'a, /wogy_si, zdu'rowii, oraz prasłowiańskiego przedrostka *vby-, np.: womni/tuii, wopu/hožuii_si, woru/biêti, /wowa-fiti, wozna/wati.

9. Zachowanie dawnego *l' przed kontynuantami samogłosek szeregu przedniego: *ě, *e, *o, *i oraz w grupie z *-bj-, np.: /fkl'êknuti, ku/l'êda, kuž/l'ê, lîs, l'i'tati, /lîtu, na/l'êti, pa/l'êчы, sil'/skij, wi/l'ù.

10. Zachowanie dawnego *r' przed kontynuantami psł. *e, np.: /hr'êtka, hu/r'êчы, /pr'êža, pr'i'dut.

11. Zachowanie półmiękkich psł. *s', *z' przed *e, *ě, *b oraz *b, np.: n'i/s'ê, /s'êbi, /s'êmoi, s'i'lo, /z'êmskij, z'im/l'a.

12. Zachowanie półmiękkich *č, *ž, *š przed kontynuantami psł. *e, *a: č□êstu, č□is/nok, č□i/som, mi/ž□ê, mu/č□êti, pi/č□êtka, /šč□êści, šč□êz, /š□êpka, /š□êfa, /ž□êba, /ž□êdin, /ž□êtuii.

13. Zachowanie całkowitej palatalności dawnych wargowych miękkich *p', *b', *m', *w' przed *i, np.: fstu/piti, kur/miti, l'ù'biti, /milyi, /widiti, za/witi.

14. Zachowanie grupy -tl, -dl, pochodzących z psł. *tl, *dl, w następujących formach: ku/wadłu, mutu/widłu, /rału, snu/wadłu, pryści/radłu.

II. Cechy reprezentujące wschodniosłowiański typ językowy:

1. Realizacja psł. *b, *b jak:

– o w pozycji akcentowanej, np.: mli/nôk, ri/dôk, son, oraz u w pozycji nieakcentowanej, np.: pus/tronuk;

– ê w pozycji akcentowanej, np.: d'êń, /dw'êri, p'ês, oraz i w pozycji nieakcentowanej, np.: /kupic, /pałic, /tyždiń.

2. Wschodniosłowiańskie kontynuanty prasłowiańskich jerów w grupach *trbt, *trbt, *tlbt, *tlbt, np.: /krôu, /čornoi, /t'êrni, tyg'piti, /z'êrnu.

3. Wschodniosłowiańskie kontynuanty nosówek *o, *e realizowanych w postaci u, np.: bjü, ni/su, wi/du, i/du.

4. Zachowanie grupy *kw-, w formach: /kwît, /kwîtiń, /kwîtnuti.

5. Zachowanie psł. grupy spółgłoskowej *šbnj w formach: чыг'êšna, /wišna.

6. Rozwój grup *tj, *kt', *dj > č, ž, np.: nič, /pr'êža, /saž□i.

7. Występowanie kontynuantów grup *ur, *ul, *ir, *il, np.: /dołhu, /horłu, /vm'erti.

8. Wschodniosłowiański ruchomy akcent wyrazowy o funkcji fonologicznej, np.: /baby 'Gen. sg. *baby*' : ba/by 'Nom. plur. *baby*', mu/ki 'Gen. sg. *mąki*' : /muki 'Gen. sg. *męki*'.

9. Wymowa dźwięcznego *h* < *g, np.: ha/dati, /hojdauka, huś.

10. Występowanie półmiękkiego *l* w wygłosie absolutnym: bíl', čmil', kíl', sil', ž□él'.

III. Cechy wynikające z wewnętrznego rozwoju gwary:

1. Dwuwargowa bilabialna wymowa psł. *w- (zob. I, 8).

2. Występowanie interwokalicznego *i* po wargowych półmiękkich: *p', *b', *m', *w', np.: /bǐdnwi, /drobǐit, /l'ǔbǐit, /mjǐstu, /mjǐsci, pǐj/sok, parastaw/ǐǐǐu, pu/wǐisti, wǐik, zwǐj/zati.

3. Utrzymanie pełnej palatalności tylnojęzykowych *k*, *g*, *x* przed kontynuantami dawnego *ь, *ѣ, *о, np.: by/ki, /xǐtryj, /hǐnu, hri/xǐ, /fkinu, mu/hǐła, /nohǐ, su/xǐj, su/kira, /wohirki.

4. Występowanie dwuwargowego wariantu *φ* przed spółgłoskami bezdźwięcznymi, np.: /φpałam, φpus/titi, /φp'ǐtyt; φ_pǐu/nǐcǐ, φ_pu/d'ǐuku.

5. Dorsalna wymowa dawnego półmiękkiego *n' przed kontynuantami samogłosek szeregu przedniego: *i, *e, *ě*, np.: ǐah/nǐ, ǐah/nǐtku, nǐ/čǐj, nǐx/to, nǐ/komu, oraz koronalno-dorsalna wymowa *n' przed *e, *i, np.: /n'ǐbu, n'i/dǐl'a, n'iwǐ/hǐkǐj, /zn'ǐsti.

6. Proteza psł. *jb w formach: ǐh/ła, ǐh/łǐa.

7. Dyspalatalizacja dawnego *k w wygłosie (*k* > *c*), np.: /xłopic, hur/n'ǐc, hus/t'ǐc, ki/n'ǐc, /kupic, /maɣɣɣ, /pałic, šw'ǐc.

8. Ukanie, jako jedna z cech charakteryzujących gwary nadszańskie, występuje na badanym terenie powszechnie. Zjawisko konsekwentnej redukcji nieakcentowanego *o* > *u* obejmuje wszystkie pozycje wyrazowe, np.: /brału, buru/datyj, hu/dina, mu/łitwa, /prostu, pudǐ/witi_śi, pu/mału, puru/xno, sułu/diti, /suxu, sułu/nina, uupuwǐj/dajǐ, /wuǐku.

IV. Cechy fonetyczne wynikłe wskutek wpływu języka polskiego na gwary ukraińską:

1. Pełna palatalność dawnych *s, *z, w grupie *sѣ (*sѣ), *zѣ (*zѣ) w wygłosie absolutnym, np.: čy/hoś, huś, ǐa/kohuś, ǐa/koǐǐś, ku/hoś, ku/muś, šoś, xtoś.

2. Dorsalna artykulacja półmiękkich *s', *z' przed *bye, np.: /hałuźi, ku/łośi, /šč□ǐcǐ, wu/łośi.

3. Dorsalna palatalizacja spółgłosek przedniojęzykowych *t*, *d*, *n*, *s* przed kontynuantami psł. *ě, np.: ku/śǐ, ścǐ/nǐ, h_wǐ/nǐ, na_ru/cǐ, na_śfǐtǐ, na_wojnǐ,

¹wośi, v ₁bi/di, oraz tylnojęzykowych k, g, x: na ₁du/rozi, na ₁muśi, v ₁boćci, w ₁ruśi.

Dorsalna artykulacja spółgłosek przednio- i tylnojęzykowych, występująca w gwarach nasdańskich, jest cechą archaiczną (zmiana $x > s$ wskutek II i III palatalizacji), podtrzymywaną również przez współwystępujący na tych terenach system języka polskiego (por. formy: w *nosie*, w *studni*, na *ścianie*).

4. Obecność przedniojęzykowego dźwięcznego wariantu *v*- oraz bezdźwięcznego *f*-, np.: ¹kfačy || ¹kvačy, ¹kfas || ¹kvas, ¹sfoja || ¹svoja, ¹śfît || ¹śvît, ¹tvar || ¹tfar, wu¹vorыna || wu¹forыna.

Zjawisko zastąpienia dźwięcznego dwuwargowego *w* przez ekwiwalenty *f*- bądź *v*- charakteryzuje wymowę przedstawicieli młodszego pokolenia.

5. Występowanie niezgłoskotwórczego *-u* w wygłosie. Zjawisko to występuje powszechnie w formach czasowników 3. os. part. praet. masc., np.: brau, da¹wau, hrau, mau, ru¹biu, ska¹zau, ¹wiü, za¹byü, žyü.

6. Zastąpienie psł. **tj*, **dj* przez polski odpowiednik *z*, *c*, np.: xc'ê, ¹n'ênza, ¹n'ênznoï.

7. Dyspalatalizacja przedniojęzykowych **b*, **z*, **d* w wygłosie absolutnym, np.: ¹blut, ¹hołup, ¹hołut, ¹hrat, ¹hrip, ¹hryp, hu¹rôt, mu¹ros, ¹parat, ¹śl'üp, ¹trut, ¹wis, ¹zup, a także dźwięcznego **g(h)*, np.: ¹Box, ¹stix, ¹worux.

8. Dorsalna artykulacja dawnych półmiękkich **t'*, **d'* w grupie **-stb*, **-zdb*, np.: ¹čêsć, ¹dość, ¹hiść, ¹kiść, ¹korыść, ¹właść.

9. Dyspalatalizacja dawnego **k* w wygłosie (pochodzącego z połączenia psł. **k+č*), np.: ¹xłopic, ¹ki'n'êc, ¹maгыc, ¹pałic, ru¹b'êc, ¹šw'êc, wdu¹w'êc oraz w zapożyczeniach typu: ¹smalic, ¹wałic, wi¹d'êuic.

10. Pełna palatalność dawnego **n* przed kontynuantami psł. **e*, **i*, np.: ¹ni¹xto, ¹ni¹čo.

11. Dyspalatalizacja *s* w sufiksie **-bšk*, np.: bu¹iisku, by¹čyisku, xłup¹čyisku, ku¹nisku, oraz w formach przysłówków: ¹błisku, ¹ślisku, analogicznie brzmiących w języku polskim.

12. Uproszczenie grupy *xv-*, która w gwarze realizowana jest w postaci *xo-|xu-*, np.: ¹xoryi, xu¹roba. Wymowa *xo-|xu-* występuje również w innych zapożyczeniach z języka polskiego, np.: xuruh¹wa, xuruη¹g'êfka.

13. Występowanie kontynuantów polskich nosówek *a*, *e*, w formach: ¹čągñik, ¹zdažыti, ¹žadłu.

14. Utrzymanie form czasownikowych w 1. sg. praes. bez *l*-epentetycznego, np.: ¹drapiü, ¹l'übiü, ¹łapiü, ¹łowü, ¹rozum¹wiêü, ¹syriü.

15. Polskie kontynuanty psł. **tl*, **dl*, w formach: ku¹wadłu, mutu¹widłu, gry-ści¹radłu.

16. Występowanie w zapożyczeniach niezgłoskotwórczego *u*, np.: /уышка 'łyżka', /пѣашч 'płaszcz', /пѣішн 'pleśń', /пѣух 'pług', /пу'd'êuku 'pudełko', /сѣух 'słuch', /спуу'žêl'na 'spółdzielnia'.

17. Występowanie wargowo-zębowego *f* w zapożyczeniach typu: /fabрыka, /fajnoŭi, /fa'milija, /fa'sol'a, /f'êst, /fil'cu/wati, /fil'waruk, /f'ira, /f'irtka, /ku'fajka, /kuf'êr.

V. Zapozyczenia polskie z cechami fonetycznymi języka ukraińskiego:

1. Zachowane półmiękkie *l'* we wszystkich pozycjach wyrazowych (nagłos, śródgłos, wygłos), np.: /bl'uska, /butil', /gu'ž'êl'na, /kil', /kl'asa, /kl'uski, /l'ampka, /p'el'ka, /šal', /špital', /wal'cu/wati.

2. Występowanie protetycznego *v-* / *w-* / *h-*, w zapożyczeniach typu: /haryšt 'areszt', /haryštu/wati 'aresztować', /vobras 'obraz', /vohryzuk 'ogryzek', /wokap 'okap', /vorka 'orka', /workuš 'orkusz', /wośc 'ość', /wugir 'ugór', /wuku'l'ary 'okulary', /wu'lanŭ 'ułani', /wupa'fiti_ši 'opalić się', /vup'c'êngi 'obcegi', /vupriš 'uprząż', /wurit 'urząd', /vu's'êuka 'osełka', /vu'sibnu 'osobnie', /vus'trožni 'ostrożnie', /wutwu'ryti 'otworzyć'.

3. Zastąpienie polskich nosówek *a, e* przez *-om* / *-on* / *-un* / *-in* / *-ên*, np.: /bomku 'bąk', /žonstu 'dziaśło', /ž'ênsa 'rzęsa', /stonğa, /žondłu 'żądło', /žont 'rząd', /kšin'garňa 'księgarnia', /kšin'gowa 'księgowa', /piliŋ'ńarka 'pielęgniarka', /viiŋ-žêni 'więzienie', /kšênc 'ksiądz', /pšy'sênga 'przysięga', /st'ênga, /w'êntka 'wędka', /počuŋ 'pociąg', /snupuviun'zauka 'sno powiązanka', /viun'zauka 'wiązanka'.

Występują również formy z zachowanymi polskimi samogłoskami nosowymi, np.: /pšy'sêga, /ž'ąstu, /ž'êsa.

4. Zastąpienie polskich *z-*, *ż-*, *c* przez *z*, *ž*, np.: /guz 'guz', /gu'žok 'guzek', /gužičuk 'guziczek', /gužik 'guzik', /žygar 'zegar', /žy'gary 'cygara'.

5. Realizacja nieakcentowanego *o* jak *u* (ukanie) w zapożyczeniach typu: /biodru, /bydłu, /gru'xufka, /kru'pidłu, /kuru'patwa, /mal'ú'widłu, /l'út'ńisku, /pas'wisku, /přiści'radłu, /ruz'wudka, /sa'mol'út, /śodłu, /traktur, /u'buwji, /us'trožni, /žut'k'êfka, /žrudłu, /ž'ąstu.

6. Obniżenie artykulacji *e* do *y* (ы, ѿ) występuje po *č*, *ž*, *š*, *r* w pozycjach nieakcentowanych, np.: /čy'ho 'czego', /nažy'čonŭi 'narzeczony', /požyčka 'porzeczka', /při'miera 'premjera', /při'mowa 'przemówienie', /při'zi'd'enta 'prezydenta', /ščy'batŭi 'szczybaty', /žy 'że', /žŭby 'żeby', /žyčyni 'życzenie', /žy-brati 'zebrać', /žy'brak 'zebrak', /žyh'nati_ši 'żegnać się'.

7. Realizacja nieakcentowanego *e* jak *i* w zapożyczeniach przysłówkowych, np.: /fak'tyčni, /fcali, /gž'êčni, /ładni, /nur'mal'ni, /piêkni, /ručni, /spu'kojni, /sulidni, /šlični, /wjični.

8. Zastąpienie polskiego *-en* przez *-yn* w wyrazie /pr'êzynt 'prezent'.

9. Zastępowanie polskiego sufiksu *-ek* ukraińskim *-ok / -uk*, np.: ka/wałuk 'kawalek', /kilišuk 'kieliszek', /kubuk 'kubek', niŭu/żytuk 'nieużytek', pu/żytuk 'pożytek', /spaduk 'spadek', /statuk 'statek', uś/roduk 'ośrodek', /wałuk 'wałek', wy/hoduk 'wychodek', wys/krobuk 'wyskrobek', ży/łuduk 'zołodek', zy/garuk 'zegarek'.

Z zaprezentowanej analizy wynika, że zjawiska fonetyczne powstałe wskutek wewnętrznego rozwoju gwary mogą być także skutkiem oddziaływania języka polskiego na gwarę. Przenikanie elementów obcego systemu językowego do gwary ukraińskiej jest czynnikiem warunkującym współczesny jej rozwój.

SKRÓTY

[N] – wieś Nienowice.

[ZaŭW] – A. M. Залеський, *Вокалізм південно-західних говорів української мови*, Київ 1973.

BIBLIOGRAFIA

Пшел'юрська М.: Надсянський говір, Варшава 1938.

Залеський А. М.: Вокалізм південно-західних говорів української мови, Київ 1973.

Ziłyński J.: Opis fonetyczny języka ukraińskiego, Kraków 1932.

ФОНЕТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В УКРАИНСКИХ ПРИСАНСКИХ ГОВОРАХ

Резюме

Статья представляет собой попытку анализа языковых явлений в фонетике украинских надсанских говоров. Исследованный говор принадлежит к группе юго-западных украинских говоров и отличается своей архаичностью как в области вокализма, так и консонантизма. Автор статьи называет явления возникшие в говоре под влиянием польского языка. Отдельно исследуются заимствования, которые в данном говоре подвергают украинизации, т. е. приобретают фонетические черты украинского языка.

Słowa kluczowe: analiza, fonetyka, gwara, wokalizm, konsonantyzm, ukrainizacja.

Ключевые слова: анализ, фонетика, говор, вокализм, консонантизм, украинизация.

Key words: analysis, phonetics, local dialect, vocalism, consonantism, Ukrainization.